

Projekt współfinansowany z Narodowego
Funduszu Rewaloryzacji Zabytków KrakowaUniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

W dniu 6.07.2020 r. w Kapitularku Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej odbyła się finalna komisja odbioru prac konserwatorskich dotyczących renowacji jedwabnego obicia ze ścian reprezentacyjnego pomieszczenia archiwum.

Kapitulark, to pomieszczenie usytuowane w sercu Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, które stanowi reprezentacyjną salę zebrań kanoników kapituły. W literaturze przedmiotu czy w źródłach archiwalnych jedwabne obicie służące do dekoracji kapitularka pojawia się w XVII w., kiedy to tkanina nazywana jest "jedwabną tapetą" czy "boazerią z tkaniną wschodnią". Materiały źródłowe dostarczają wielu informacji na temat problemów związanych z użytkowaniem sali, w tym kłopotów dotyczących ogrzewania, zmian w aranżacji przestrzeni, funkcji pomieszczenia, a co za tym idzie licznych prac remontowo-budowlanych odbywających się kolejno na przestrzeni lat. Zapisy te pozwalają wyobrazić sobie, jak przytoczone wydarzenia mogły odbić się na stanie i kondycji zabytkowej tkaniny. Ostatni remont kapitularka, prowadzony był dzięki dofinansowaniu Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa przy dużym udziale wkładu własnego parafii katedralnej i kapituły. Prace te przyczyniły się do odnowienia magazynów i części reprezentacyjnej w tym wystroju wnętrza. Prace konserwatorskie nie objęły jednak jedwabnego obicia, które to zostało odjęte od ścian, zabezpieczone i zdeponowane na terenie parafii katedralnej.

Jedyną szansą na zakończenie procesu przywracania piękna reprezentacyjnemu wnętrzu było pozyskanie wsparcia finansowego na konserwację odbywającą się w trybie wieloletnim. W latach 2017-2020 Uniwersytet Papieski Jana Pawła II podjął się realizacji projektu związanego z konserwacją dziedzictwa kapituły finansowanego ze środków unijnych: *Konserwacja unikatowych w skali światowej zabytków związanych z historią Krakowskiej Kapituły Metropolitalnej oraz udostępnienie ich w przestrzeni wystawienniczej w postaci interaktywnej multimedialnej ekspozycji dostosowanej do potrzeb różnorodnych grup docelowych* "Oś 6 Dziedzictwo Regionalne, Działanie 6.1 Rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego, Poddziałanie 6.1.1 Ochrona i opieka nad zabytkami. Kierownik Natalia Krupa.

Celem bezpośrednim realizacji projektu była konserwacja zabytków związanych z historią Krakowskiej Kapituły Katedralnej. Głównym zadaniem natomiast stała się finalizacja prac konserwatorskich w Kapitularku Krakowskiej Kapituły Katedralnej poprzez wykonanie konserwacji tkanin obiciowych ze ścian tego pomieszczenia. Tkaniny obiciowe stanowią niezbędny element wystroju Kapitularka, decydujący o niepowtarzalnym wyglądzie tego pomieszczenia. Proponowana restauracja wymienionych obiektów oraz ponowne zainstalowanie ich na ścianach, przyczyniły się do przywrócenia wartości funkcjonalnych oryginalnie zaaranżowanej przestrzeni. Wyjątkowa wartość historyczna i artystyczna tkanin, w połączeniu z koniecznością niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, finalizujących zabiegi związane z konserwacją i restauracją pomieszczenia Kapitularka świadczyły dobitnie o ważności projektu.

Wyjątkowej wartości jedwabne tkaniny dekoracyjne określane jako wyrób włoski datowane są na okres XVII stulecia. Na kompletny stan rzeczowy zabytku składają się 53 bryty tkaniny o różnym wymiarze zainstalowane w drewnianej boazerii. Czterdzieści pasów w kolorze czerwonym i zielonym stanowi bezpośrednie obicie, a pozostałe 13 elementów to ponadwymiarowy fragment materiału, na który składają się makaty (częściowo przeznaczone do skarbca katedralnego) czy też pozostałości po wymianie i przelokowaniu brytów w obrębie obicia.

Stan zachowania tkanin obiciowych był krytyczny, na przestrzeni blisko sześciu tysięcy decymetrów kwadratowych znajdują się ubytki i przetarcia sięgające 80% całości powierzchni, co oznacza, że tylko 20% zachowało nienaruszoną strukturę. Tak skomplikowana konserwacja, której bieg dyktuje czas realizacji projektu wymusza wyspecyfikowania najlepszego merytorycznie zespołu, występującego na rynku polskim, samodzielnych konserwatorów, posiadających doświadczenie zawodowe, a nie nabywających doświadczenie w toku prac, gdzie nie ma już miejsca na naukę, eksperymenty czy próby sił. Do wykonania niniejszego zadania wyłoniono wykonawcę prac *Konserwacja Zabytków Sabina Szkodlarska*. Zespół rozpoczął prace nad konserwacją w 2017 roku, od kiedy to na terenie Pracowni Badań i Konserwacji Tkanin Zabytkowych UPJPII realizowane są prace wykonawcze.

Na stan zachowania tkanin wpłynęło wiele złożonych czynników. Wieloletnia ekspozycja tkanin, w bardzo trudnych mikroklimatycznie warunkach, spowodowała rozległe zniszczenia, mechaniczne, a występujące w przeszłości na przestrzeni wielu lat fluktuacje poziomów temperatury i wilgotności wpłynęły na zmiany fizyczne w strukturze materiałów i przyspieszyły proces degradacji. Wpływ czynników kształtujących klimat, tworzących kontekst, w jakim znajdował się obiekt, wiązał się z przyspieszonym procesem starzenia włókien naturalnych. Procesowi temu towarzyszyły stopniowa utrata wytrzymałości oraz elastyczności jedwabiu, który stał się kruchy i łamliwy, nieodporny na czynniki mechaniczne.

W 2011 roku w Pracowni Konserwacji Tkanin katedry na Wawelu wykonano konserwację trzech brytów w ramach sprawdzenia metody i obranego programu prac. Przeprowadzona konserwacja miała stanowić rodzaj badań pilotażowych, by realizacja całościowa była jak najlepiej zaplanowana i nie wprowadzała niespodzianek wykonawczych w momencie gdy prace konserwatorskie uzależnione są od procesu postępującego w projekcie czasu, gdzie dotacje należy rozliczyć terminowo. Proces oczyszczania tkanin z dawnych napraw ujawnił jednak bardzo trudny stan faktyczny tkaniny oryginalnej wskazując na konieczność dostosowania techniki pracy do stanu zachowania tkaniny indywidualnie względem brytu czy wręcz ekranu ściennego.

Projekt współfinansowany z Narodowego
Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

Zadaniu związanemu z konserwacją tkanin towarzyszy proces gromadzenia danych w ramach przygotowywanej obszernej dokumentacji konserwatorskiej. Prace badawcze prowadzi zespół Pracowni Badań i Konserwacji Tkanin Zabytkowych UPJPII przy współpracy z podmiotami zewnętrznymi reprezentowanymi przez nowoczesne jednostki badawcze specjalizujące się w badaniach nad tekstyliami pod nadzorem merytorycznym kierownika projektu dr Natalii Krupy. Proces prowadzenia dokumentacji konserwatorskiej wiąże się z trzema konsekwentnie prowadzonymi dziedzinami badań: dokumentacją rysunkową, dokumentacją fotograficzną, dokumentacją opisową. W toku prowadzonych prac działania te stanowią kluczowy element konserwacji, gdyż od sposobu prowadzenia dokumentacji zależy jakość i ilość przekazanych o zabytku informacji, m.in. o jego wyglądzie, stanie zachowania czy sposobie prowadzenia dawnych napraw.

Konserwacja jest procesem zależnym od dokumentacji, bez niej nie jest możliwe wykonanie kolejno zaplanowanych zabiegów. Rolą dokumentacji jest rejestrowanie faktów na każdym etapie konserwacji, które mogą ulec zatarciu w toku jej prowadzenia (np. usuwanie dawnych praw czy czyszczenie na mokro). Do zadań zespołu należy przede wszystkim wykonywanie: rysunków rekonstrukcji deseni, rysunków tkanin wspomagających montaż, rysunków stratygraficznych, rysunków rozkładu nawarstwień wtórnych, zestawienia materiałów pierwotnych i wtórnych, identyfikacja materiałów - praca realizowana jest przy mikroskopie fluorescencyjnym, gdzie analizowana jest każda odpruwana nitka i jej parametry. Całość rekonstruuje historię zabytku i zmiany zachodzących w jego obrębie na przestrzeni wieków.

Dokumentacji opisowej i rysunkowej towarzyszą zabiegi nowoczesnej digitalizacji z możliwością badania mikrostruktury tkaniny i jej stratygrafii dzięki zastosowaniu mikroskopii cyfrowej, w tym najbardziej nowoczesnego w badaniu tekstyliów zautomatyzowanego mikroskopu cyfrowego Smartzoom współpracującego z oprogramowaniem 3D.

Na tym polu istotnym elementem dokumentacji jest możliwość koordynowania interdyscyplinarnej współpracy naukowej z przedstawicielami nauk ścisłych na drodze cyklicznego wykonywania istotnych dla konserwacji badań wskazujących rozwiązania problemów, umożliwiających dobór odpowiedniej metody pracy czy ukazujących wariantowe podejście do realizacji.

Istotnym elementem finalnym prac konserwatorskich będzie instalacja tkanin w drewnianej boazerii w miejscu pierwotnej ekspozycji. Ponadto opracowanie strategii ochrony dla pomieszczenia Kapitułarza. Strategia zarządzania mikroklimatem w pomieszczeniach muzealnych jest obecnie standardem. Poznanie aktualnych i historycznych warunków mikroklimatycznych w oparciu o monitoring pozwala na podejmowanie adekwatnych działań

Projekt współfinansowany z Narodowego
Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

doraźnych i długoterminowych. Umożliwia wytworzenie energooszczędnej i skutecznej strategii zapewnienia warunków sprzyjających bezpiecznemu przechowywaniu i ekspozowaniu dzieł sztuki, pozwala także na spełnienie warunków i zaleceń konserwatorskich, niezbędnych do zabezpieczenia zabytków po procesie konserwacji.

Efekty projektu udostępnione będą w przestrzeni wystawienniczej za pomocą interaktywnej multimedialnej ekspozycji pod nazwą Skarby Krakowskiej Kapituły, która zostanie otworzona już w 2020 r. Wystawa dostosowana będzie do potrzeb różnorodnych grup odbiorców w tym: dzieci i młodzieży szkolnej, studentów i pracowników naukowych, osób niewidomych i niedowidzących. Stworzenie ekspozycji multimedialnej, na której będzie można obejrzeć zdigitalizowane pomieszczenie Kapituły wraz z wybranymi zabytkami, pozwoli pokazać znaczenie wkładu Krakowskiej Kapituły Katedralnej w rozwój kultury polskiej i europejskiej. Punktem wyjścia będą zabytki znajdujące się w zbiorach kapituły krakowskiej, które na potrzeby ekspozycji zostaną sfotografowane i udostępnione za pomocą multimedialnych.

Jedna z makat, wykonana z tkaniny obiciowej zostanie natomiast udostępniona w Muzeum Katedralnym na Wawelu, gdzie będzie można podziwiać kunszt wykonanej konserwacji.

W komisji uczestniczyli: dyrektor Zamku Królewskiego na Wawelu dr hab. Andrzej Betlej, prof. UJ, kanclerz Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie ks. Andrzej Lichosyt, dziekan Krakowskiej Kapituły Katedralnej i dyrektor Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej ks. prof. dr hab. Jacek Urban, proboszcz parafii pw. św. Stanisława BM i św. Wacława M. ks. Zdzisław Sochacki, kierownik projektu dr Natalia Krupa, inspektor nadzoru i konserwator tkanin zabytkowych Anna Drzewiecka, wykonawca prac Konserwacja Zabytków Sabina Szkodlarska, przedstawiciele zespołu Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, przedstawiciele zespołu Pracowni Badań i Konserwacji Tkanin Zabytkowych UPJPII, Pracowni Konserwacji Tkanin Katedry na Wawelu, przedstawiciele SKOZK, MUW, UPJPII.

dr Natalia Krupa, kierownik projektu